

Ontdekkingspad van de “Mont d’Haur”

Je betreedt een beschermd natuurgebied. Help ons om deze kwetsbare natuur te behouden. Mogen we vragen de natuur te respecteren en je de houden aan de richtlijnen.

Ministerieel besluit nr. 99 - 154 van 04/03/1999

- Bewegwijzerd wandelpad
- Informatiepaal
- Informatiepanel
- Uitzichtpunt

Duur : Ongeveer 1.30 uur tot 2.00 uur stappen

Afstand : 4 km

Hoogteverschil :

Ongeveer 100 meter

Moeilijkheidsgraad : Gemiddeld

Om u te gidsen...

AANWIJZINGSBORDJES

zijn opgesteld aan elk kruispunt van de te volgen weg. Langsheen het pad zijn regelmatig merktekens in gele verf aangebracht op natuurlijke elementen (stenen, stronken...).

HALTEPUNTEN

Tijdens de wandeling komt u paaltjes tegen die uw positie op het pad aanduiden alsook de pagina van het boekje waar u de betreffende informatie vindt.

Welkom op de Mont d'Haurs

Aanbevelingen

VOOR HET VERTREK

- Draag aangepast schoeisel
- Het pad heeft enkele steile hellingen en is niet geschikt voor minder mobiele personen

TIJDENS DE WANDELING

- Volg de aangebrachte merktekens en blijf op het pad
- Op sommige plaatsen loopt het pad dichtbij de versterkingen en afgronden. Loop niet op de rand en let goed op uw kinderen : **ze staan onder uw verantwoordelijkheid**
- Laat geen afval achter
- Respecteer het milieu waar u doorheen wandelt

IN GEVAL VAN EEN ONGEVAL

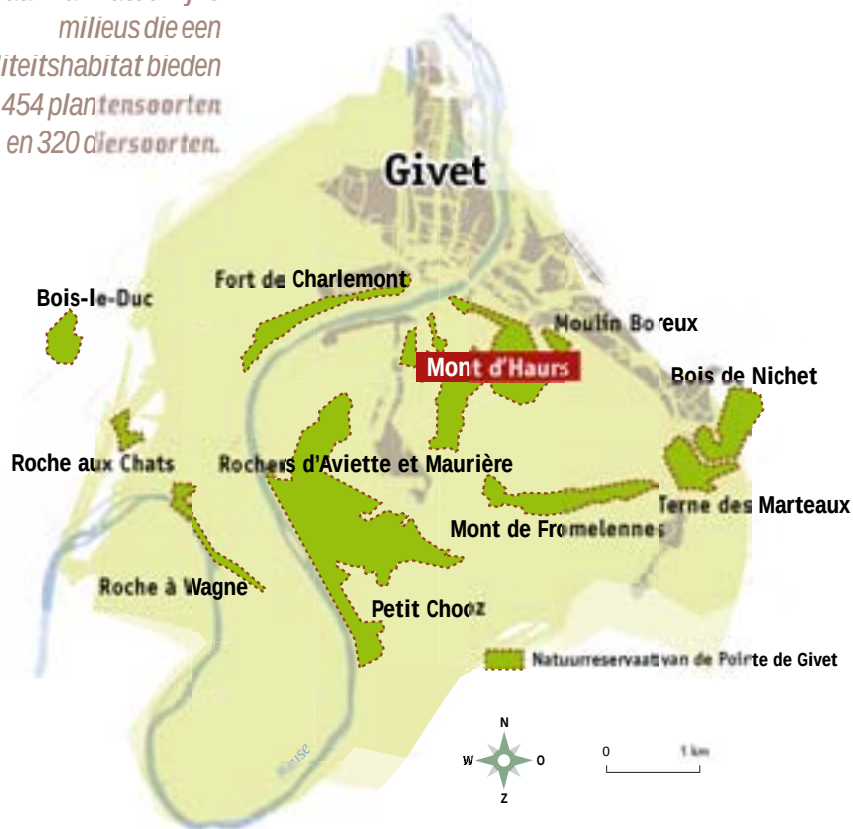
- Bel nummer 112 met uw draagbare telefoon

Prettige ontdekkingstocht !

Dit kalksteenplateau overheerst de stad Givet en is één van de 10 sites van het natuurreservaat van de Pointe de Givet. Met een oppervlakte van 354 hectare biedt dit reservaat een uitzonderlijke diversiteit aan van natuurlijke milieus die een kwaliteitshabitat bieden aan 454 plantensoorten en 320 diersoorten.

De “Mont d’Haur” en het natuurreservaat van de “Pointe de Givet”

Kennen

Stapsgewijs is een inventaris opgemaakt van de planten en dieren. Regelmatig wordt de staat van behoud van graslanden en ruigten opgemaakt, alsook van de evolutie van de flora en de populatie van broedvogels, vleermuizen en insecten (dagvlinders, sprinkhanen...).

Beschermen

Sommige activiteiten zijn verboden, zoals het verzamelen van mineralen en planten. Andere activiteiten zijn onderworpen aan een toelating van de overheid. De jacht wordt beoefend volgens de geldende voorschriften, sportieve en toeristische activiteiten zijn eveneens gereguleerd. De bezoekers moeten op de gemerkte paden blijven.

Beheren

Op het grasland en de ruigten worden bomen en houtopslag verwijderd. Er wordt voorzien in het maaien of laten begrazen van de open ruimten. Bepaalde sites waar vleermuizen voorkomen zijn beveiligd door het plaatsen van hekkens. De naaldbossen worden stuksgewijs vervangen door streekeigen beplantingen...

Laten ontdekken

In de gemeenten van het natuurreservaat wordt een tweejaarlijkse informatiebrief gepubliceerd en verdeeld. Elk jaar wordt een programma voorgesteld met themawandelingen. Ontdekkingspaden met bijhorende media (informatieborden, merkpalen, boekjes) worden nu aangelegd.

De Mont d'Hauris die de stad Givet domineert laat op haar flanken een grijsblauwe harde rots zien, die u ook terugvindt in de muren van de huizen en gebouwen in de stad. Maar wat voor rots is het en vanwaar komt ze?

Naar de oorsprong van de rots...

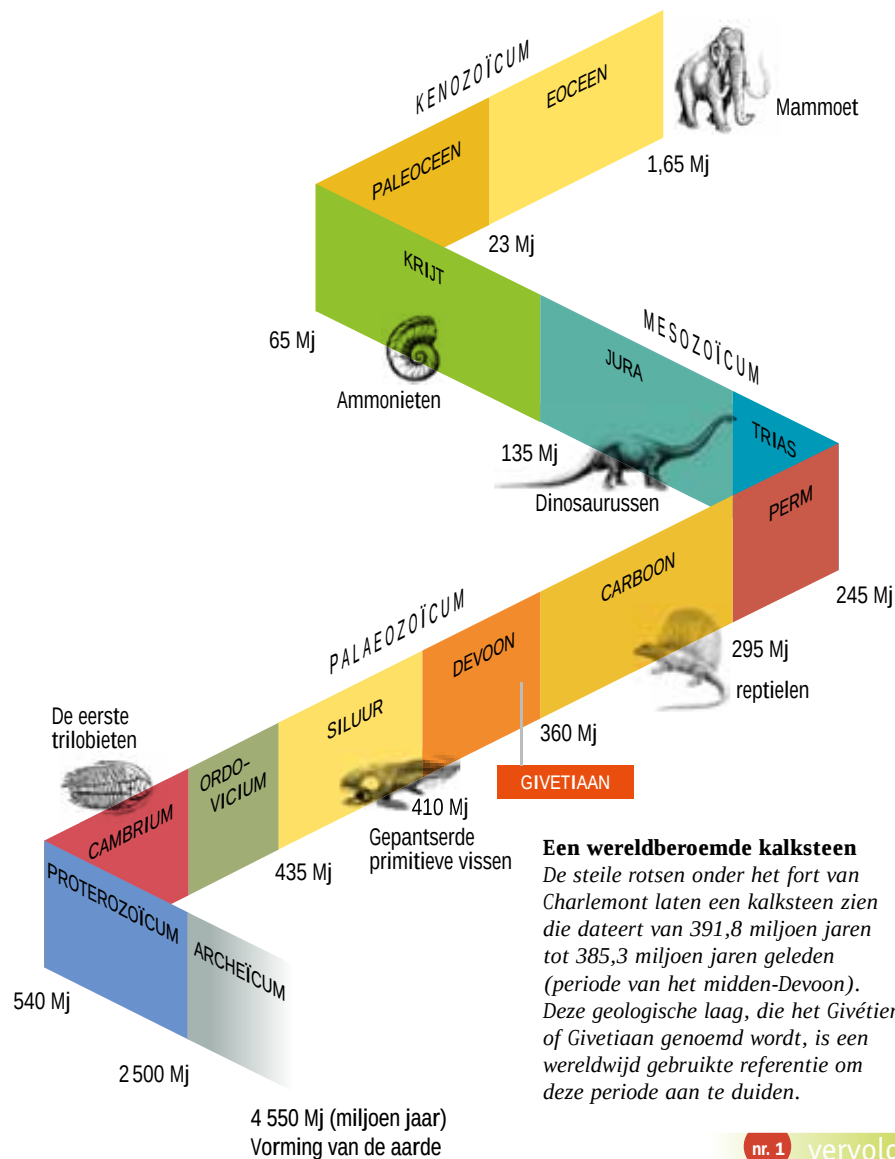
In de kalksteen van Givet treft men veel fossielen aan van brachiopoden en koralen.

Een rots vanuit de zee

De rots die we nu rondom Givet zien is 390 miljoen jaren oud. In die tijd bedekte de zee het land. Schelpdieren en koralen leven in overvloed in een warm klimaat, in een ondiepe zuurstofrijke zee met veel beweging. Ze gebruiken het calcium en het carbonaat in het water om hun beschermingsschelp in calciumcarbonaat te fabriceren. Als deze diertjes sterven bedekken ze de bodem en vormen een sediment dat met de tijd verhardt en een harde kalksteenrots vormt.

Men vindt veel fossielen van deze zeedieren terug in de kalksteen. Neem de tijd om de stenen onderweg tijdens uw wandeling te observeren, maar ook de stenen in de stad !

Schaal van de geologische tijden

Een wereldberoemde kalksteen

De steile rotsen onder het fort van Charlemont laten een kalksteen zien die dateert van 391,8 miljoen jaren tot 385,3 miljoen jaren geleden (periode van het midden-Devoon). Deze geologische laag, die het Givétien of Givetiaan genoemd wordt, is een wereldwijd gebruikte referentie om deze periode aan te duiden.

Als water de rots uitholt

Het water heeft de rots afgesleten en langzaam afgebroken, en heeft zich zo in de kalksteen ingesneden en deze vallei gevormd. Zoals veel steden en dorpen is Givet daar ontstaan, aan de rand van het water, bron van leven, op de samenvloeiing van de Maas en een kleine rivier, de Houille.

Water, een handelsweg

De Maas, een stroom van 950 km lang, ontspringt in de Haute-Marne en stroomt naar het noorden door België en Nederland om dan in de Noordzee uit te monden. In de middeleeuwen, vanaf de IXde eeuw, gebruikte Givet de stroom als belangrijke handelsweg naar Engeland en zelfs tot Rusland, via de Baltische zee, om ijzer, tin en keramiek te exporteren die in de vallei vervaardigd zijn.

Water, een krachtbron

De Houille is een kleine, snelstromende rivier van 25 km lang die in België ontspringt. De waterkracht ervan werd door de mens al snel gebruikt bij de installatie van molens en later van fabrieken.

Hierdoor wordt Givet opgedeeld in twee delen, het Grote Givet op de linkeroever van de Maas en het Kleine Givet aan de Houille.

De haven van Givet, strategisch kruispunt

Ze is gelegen aan het uiteinde van één van de takken van het Rijn-Maas-Scheldecomplex. Door de snelle verbindingen met Antwerpen en Rotterdam vormt ze een achterhaven van deze twee grote import- en exportcentra met de hele wereld.

In de jaren 1960 was Givet de eerste regionale Franse haven maar ze verloor stelselmatig aan belangrijkheid.

De huidige bestuurders hebben als doel gesteld te investeren om het vervoer over het water multimodaal te vermeerderen om bij de grote commerciële havens van de sector te blijven horen.

Het gesteente, plaatselijke rijkdom

Dankzij de natuurlijke rijkdommen, zoals kalksteen, stromend water en de bossen installeren zich in de XVIIIde eeuw verschillende industrieën langsheen de Houille in Petit Givet. In dit stadsdeel zijn de lange gebouwen die u vanuit dit uitzichtpunt kunt zien de getuigen van deze teloorgedane gouden tijd.

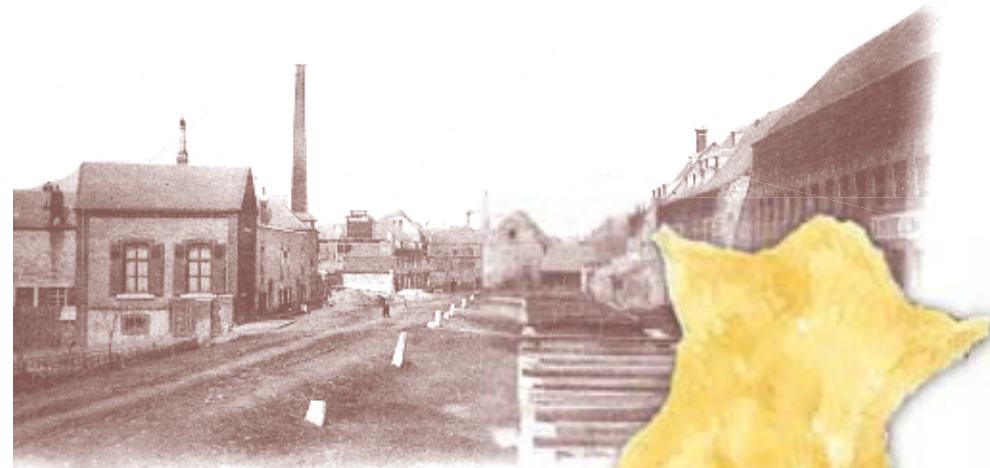
Gesteente van hoge kwaliteit

De steengroeven van de drie fonteinën op de weg tussen Vireux-Molhain en Givet zijn gedurende meerdere eeuwen uitgebaat. Bijna alle gebouwen in de stad, en ook talrijke monumenten in het departement Ardennen zijn met deze "blauwe steen" vervaardigd. Ze werd zelfs gebruikt bij het bouwen van verschillende kades en bruggen in Parijs en om bepaalde elementen te versieren in het kasteel van Versailles.

Kalk, het einde van de kalksteen

Deze kalksteen geeft, eenmaal gemalen en gebakken, een bindmiddel voor de bouw en dit lang vóór het cement bestond. In Givet werkten talrijke kalkovens. De oude ingangen van drie ovens, die u aan de kant van de weg ziet voor het pad omhoog gaat naar de Grégoire-toren, getuigen hiervan.

Kalk voor de leerlooierij

Aan het einde van de XVIIIde eeuw produceerden vijf leerlooiers uit Givet leer dat doorging voor het beste van het koninkrijk. Het was en lang en lastig werk om van een koeienhuid leer te maken. Eén van stappen in het looien was het onderdompelen van de huid in een mengsel van kalk en water om de haren te verwijderen.

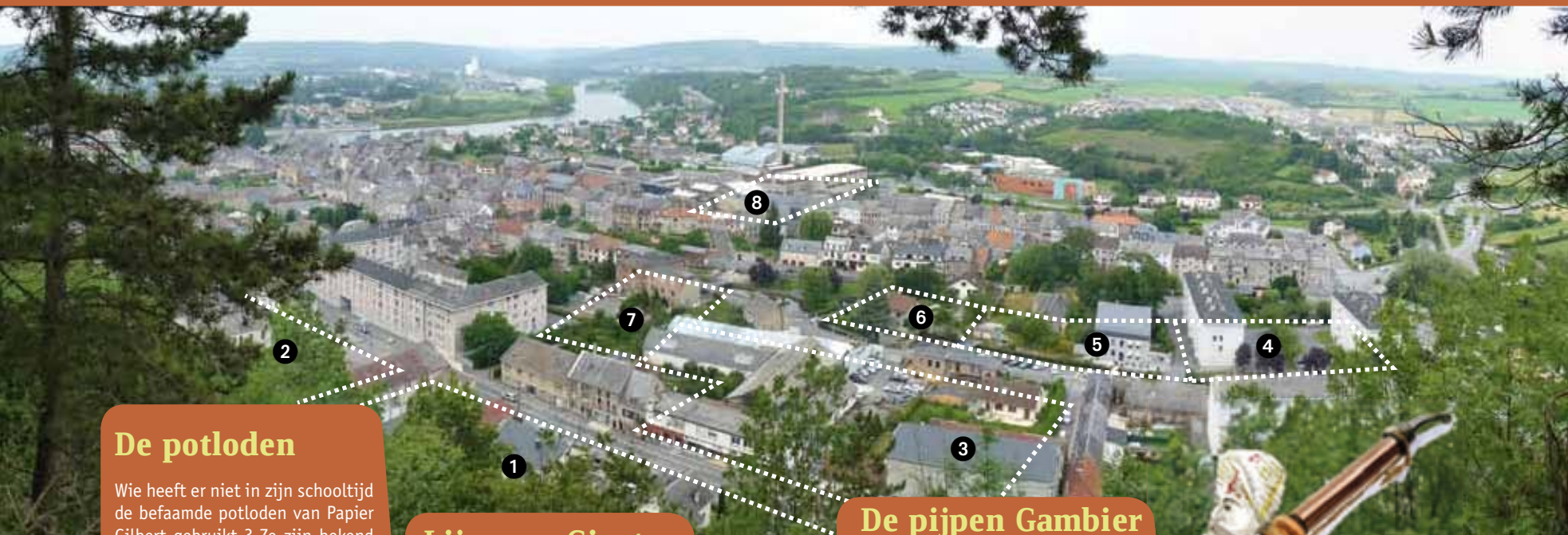
Grégoire toren
en kalkoven

Givet en zijn verloren industrieën...

1 - Potloden Gilbert
2 - Pijpen Gambier
3 - Gelatinefabriek Rousselot
4 - Leerlooierij Donau
5 - Lijmfabriek Cavalier
(hier colleterie genoemd)

6 - Schorsmolen
7 - Leerlooierijen Boucher en
leerlooierij Parent et Estivant
8 - Lijmfabriek Estivant

De potloden

Wie heeft er niet in zijn schooltijd de befaamde potloden van Papier Gilbert gebruikt? Ze zijn bekend in heel de wereld en werden hier in Givet gemaakt van 1829 tot 1938. 300 arbeiders maakten elk jaar tot 36 miljoen potloden.

Om een potlood te maken heb je een stift en hout nodig. De 'plom-bagine' stift werd verkregen door een mengsel van grafiet en klei te bakken bij hoge temperatuur. Het enige hout dat echt geschikt was om potloden te maken was cederhout uit Florida.

Lijm van Givet

Om de restanten van de vele dode dieren van de leerlooierijen te gebruiken werden in de XIXe eeuw in Givet vier lijmfabrieken opgericht. De basis van deze erg bekende houtlijm was gelatine, afkomstig van huiden, beenderen en slecht gelooide leer. Verkocht onder de naam "colle de Givet" werd het gebruikt door schrijnwerkers en meubelmakers.

Stukken beenderlijm
vóór de bereiding

De pijpen Gambier

Het huis Gambier, opgericht in 1780, was in Frankrijk een topvoorbeeld van de vervaardiging van pijpen uit gebakken klei. Wereldwijd vermaard werden de pijpen gemaakt uit klei die gegraven werd in de streek van Nivèrlée op ongeveer 10 km ten westen van Givet. Tegen het einde van de XIX kregen ze te maken met grote concurrentie van houten pijpen en sigaretten. In het klooster van de Récolletines is een collectie van 300 pijpen te bewonderen.

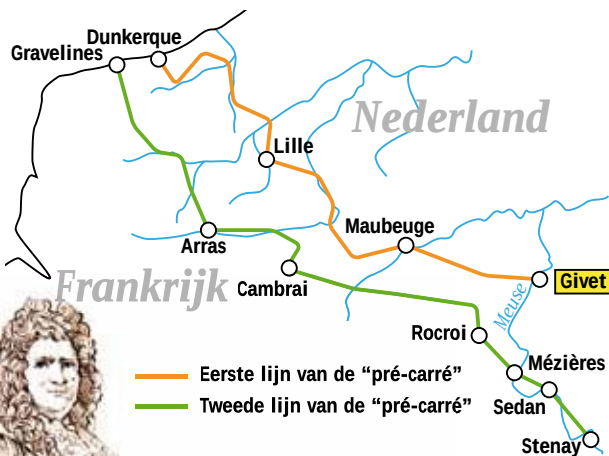
De bebaarde "Jacob", bekend model van het huis Gambier. Op de tulband staat te lezen "ik ben de ware Jacob" als bewijs van de echtheid van de pijp.

ENKELE CIJFERS :

- per dag 2200 pijpen gemaakt
- 2000 verschillende modellen
- 600 arbeiders

Givet, een bouwsteen

Als ingenieur van koning Lodewijk XIV werkte Vauban een deel van zijn leven aan de realisatie van een dubbele lijn van versterkte plaatsen, het "Pré-carré" van het koninkrijk, dat van aan de Noordzee tot aan de Maas de noordgrens verdedigde tegen de Spaanse Nederlanden. Givet-Charlemont vormde de laatste versterkte plaats van de eerste verdedigingslinie.

"Arm dorp van 200 huizen..."

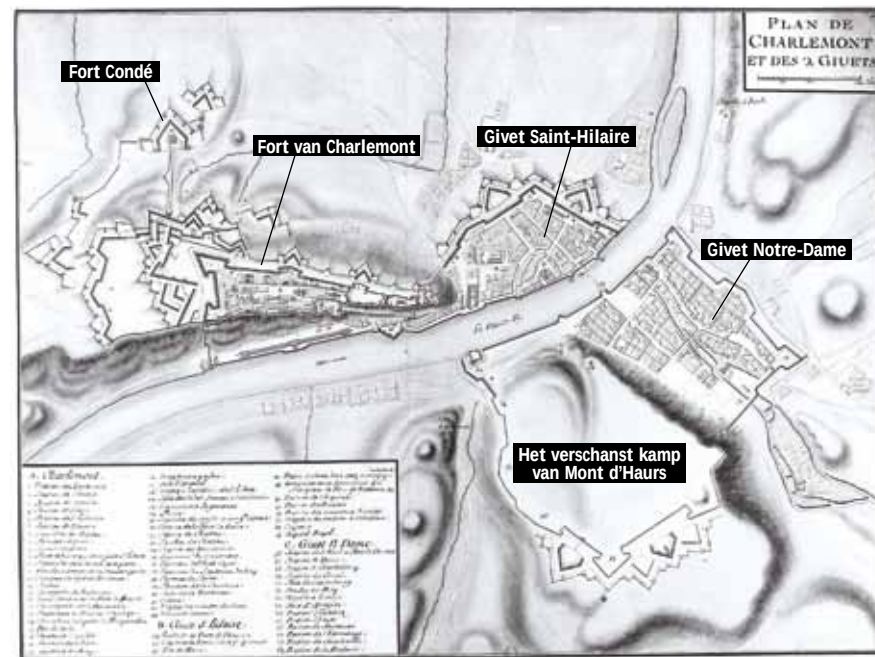
... gebouwd in een dal en langs alle kanten omgeven door vier of vijf hellingen met toppen van waar men de vallei kan overzien en musketten kan afvuren."

Zo luidde de beschrijving van Vauban toen hij Givet ontdekte. Vanaf 1680 ondernam hij een eerste verbetering. Meer bepaald hield hij zich bezig met het verhogen van de versterkingen van Charlemont, die u voor u ziet liggen en die dateren uit 1555, de tijd van Keizer Karel.

De Mont d'Hairs, een strategische plaats

"Deze ruimte die ik één van de beste kampplaatsen noem die men zich kan inbeelden, en die zo uitgestrekt is dat er gemakkelijk 40 000 mannen kunnen kamperen en zo gemakkelijk te verdedigen is dat 8 000 mannen zouden volstaan om ze te bemannen is op zich geschikt om een belegering van Charlemont te verhinderen."

Het door Vauban gewilde en uitgekiende herwerkte kamp van de Mont d'Hairs moest de verdediging van het fort van Charlemont en van de stad vervolledigen om van Givet één van de belangrijkste versterkte plaatsen te maken van de grens met Vlaanderen.

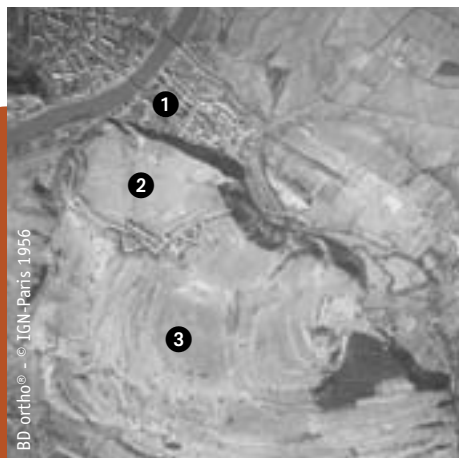

De rots, langzaam aan versluierd

De landschappen van de pointe de Givet zijn in de loop van de laatste helft van de XXste eeuw sterk gewijzigd.

In een have eeuw tijd is bijna 90% van de droge graslanden door struikgewas overwoekerd. Vroeger bleven het open ruimten dankzij de begrazing door koeien, schapen en geiten, het maaien en het afbranden.

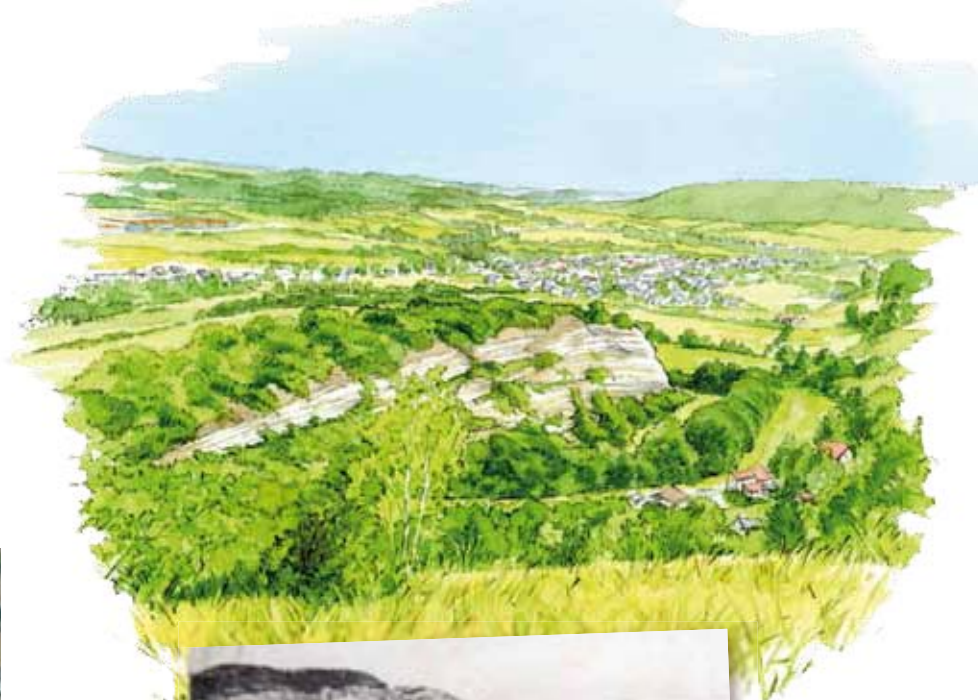
In de jaren 1970 hebben de landbouwers ten gevolge van de modernisering van de landbouw deze weinig productieve zones verlaten.

1 Petit Givet 2 Mont d'Hairs 3 Terres d'Hairs

De sector van de Mont d'Hairs in maart 1956 (links) en in 2005 (rechts).

Deze luchtfoto's laten duidelijk het voortschrijden zien van het bos in alle open zones; dit tengevolge van het systematisch stoppen van landbouwactiviteiten.

De Boreux molen, vandaag en...

...rond 1905

Een zichtbare evolutie

De vegetatie van de rots van de Boreux-molen recht voor u, één van de sites van het natuurreservaat, getuigt eveneens van deze problematiek van de kolonisatie van het droge grasland door struikgewas en bomen. Bekijk het verschil in vegetatie tussen het landschap op deze postkaart en het landschap vandaag.

Droge graslanden zijn lage kruidachtige vegetaties die niet hoger zijn dan 20 tot 30 cm. Ze zijn hoofdzakelijk samengesteld uit vast meerjarige planten.

U zei Droge Graslanden ?

Hier, in de Pointe de Givet, bedekken ze de kalksteen bodems met weinig voedende bestanddelen. Men noemt ze droog omdat ze onderhevig zijn aan belangrijke perioden van grote droogte. Ze ontwikkelen zich inderdaad op een ondiepe bodem die weinig water ophoudt.

Door de vroegere bosontginningen hebben deze graslanden zich voornamelijk ontwikkeld dank zij landbouwactiviteiten. Ze gaven voedsel aan kuddes koeien, schapen en geiten.

Tengevolge van de verandering van landbouwpraktijken zijn de droge kalkgraslanden in Frankrijk zeldzaam geworden. Ze herbergen een opmerkelijke vegetatie, waaronder verschillende soorten orchideeën.

Achter u...

Deze bebossing van berken en dennen is een voorbeeld van de natuurlijke kolonisatie van droge blauwgraslanden. Inderdaad, deze bomen werden niet aangeplant.

Ze zijn spontaan gegroeid en als men de natuur zijn gang laat gaan, zal ook de eik binnen afzienbare tijd verschijnen en zal zich een dichter bos ontwikkelen in plaats van de graslanden met hun biodiversiteit.

In een eerste periode : struikgewas hakken, bomen rooien en maaien

Eén van de belangrijkste acties in het natuurreservaat is het verwijderen van struiken en bomen die de droge graslanden bedekken die de rijkdom vormen van dit natuurreservaat. Wel blijven in de vrijgemaakte zones kleine eilandjes bewaard van fruitstruiken (meidoorn, eglantier...) om vogels en insecten aan te trekken. Op sommige plaatsen worden houtstapels ter plaatse gelaten om een schuilplaats te bieden aan kleine zoogdieren en te dienen als winterslaapplaats van insecten en reptielen (hagedissen en slangen). Vervolgens is regelmatig maaien nodig om te voorkomen dat kreupelhout en struiken opnieuw opschieten. Deze werkzaamheden worden in de herfst en de winter uitgevoerd om de fauna niet te schaden.

Vervolgens, het ideaal : inrichten van begrazing

Om de open graslanden op lange termijn te behouden zou het laten begrazen door schapen en geiten, zoals het vroeger was, de meest efficiënte oplossing zijn.

U bent hier op het hoogste punt van de Mont d'Haur dat cruciaal was om het fort van Charlemont en Givet te beschermen. Hier hebben de mensen een voorraad van tonnen stenen aangelegd om een verdedigingswerk te vormen in de vorm van een hoefijzer, bedoeld om het artilleriewerk te beschermen. Van hieruit had men inderdaad, voor de bomen hier groeiden, een zeer wijds uitzicht.

De ruiter, een stenen gordel

Een beetje fysica !

Gezien haar ligging overheerst de Mont d'Haur de twee delen van de stad Givet. Het hoogste punt (212m) is hoger dan Charlemont (210m). Dit ene detail heeft belangrijke militaire consequenties.

Inderdaad, in die tijd waren de kanonskogels niet explosief. De volle kracht van bij het lanceren uit de vuurmond tot op het moment van de impact moest behouden blijven. De kanonskogel moest eerst stijgen, een bepaalde afstand afleggen en dan het objectief krachtig raken.

De kracht en de snelheid gaan verloren bij het stijgen en bij de afstand. Daarom moet de kanonskogel deze kracht en snelheid herwinnen bij het dalen. Daarom moet de artillerie schieten op objectieven die op dezelfde hoogte liggen of lager.

Door de bescherming van de Mont d'Haur is een verpletterende aanval vanuit Charlemont uitgesloten.

Deze theorie vervalt bij het in gebruik nemen van explosieve obussen.

Een gunstige plaats voor insecten

Op deze plaats is de ruimte nog open en in de volle zon gelegen. De vegetatie, die gespaard is gebleven van landbouwmeststoffen, biedt een diversiteit van bloemen die de vliegende insecten aantrekken, meer bepaald de vlinders. In het goede seizoen, van mei tot oktober, kunt u verschillende soorten aantreffen :

1 Koninginpage 2 Negertje 3 Distelvlinder
4 Hooibeestje 5 Icarusblaauwtje 6 Koninginnenpage

Het hoge gras verbergt een veelheid van kleine aarden heuveltjes die het werk zijn van de mieren. Deze graven gangen en kamers in de bodem om hun eitjes te leggen en er de larven die eruit komen op te kweken tot mieren. De aarde die in de vorm van hoopjes aan de oppervlakte ligt beschermt en verwarmt de site door het opslaan van zonnewarmte.

De beheerders van het natuurreservaat bestuderen regelmatig de planten en dieren van deze site om te zien hoe hun populatie evolueert (dalend of stijgend). In functie daarvan wordt het milieubeheer aangepast.

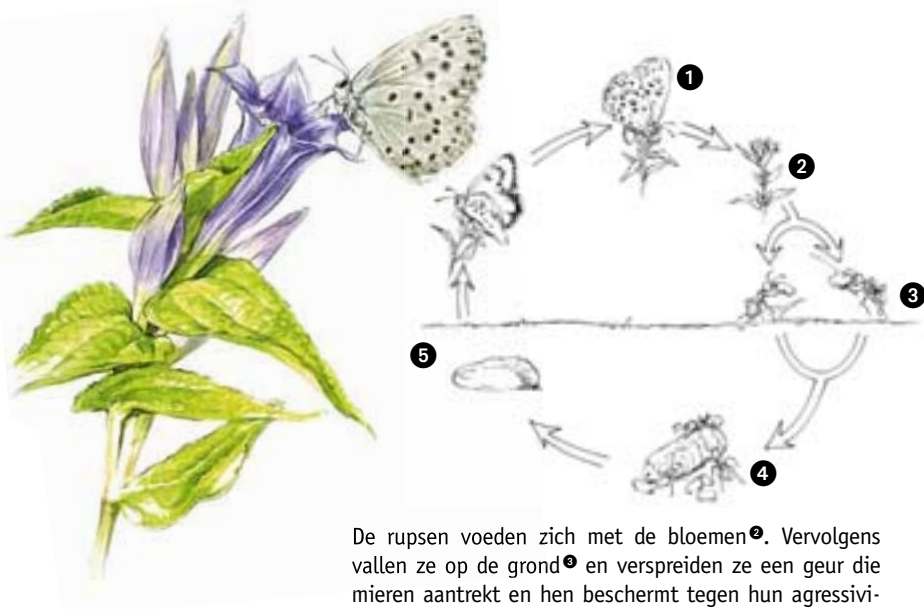
Verenigd voor het leven !

Zoek zeldzame vlinder voor driehouksverhouding

Een merkwaardige gemeenschap verbindt een vlinder, een aantal planten en enkele speciale mierensoorten voor het leven. Het berggentiaanblauwtje¹ legt haar eitjes uitsluitend op gentianen : de kruisbladgentiaan en de duitse gentiaan.

Planten en dieren hebben soms verrassende samenwerkingen tot stand gebracht om te leven of om zich te voeden. Meerdere soorten die op de Mont d'Haus aangetroffen worden geven hier blijk van.

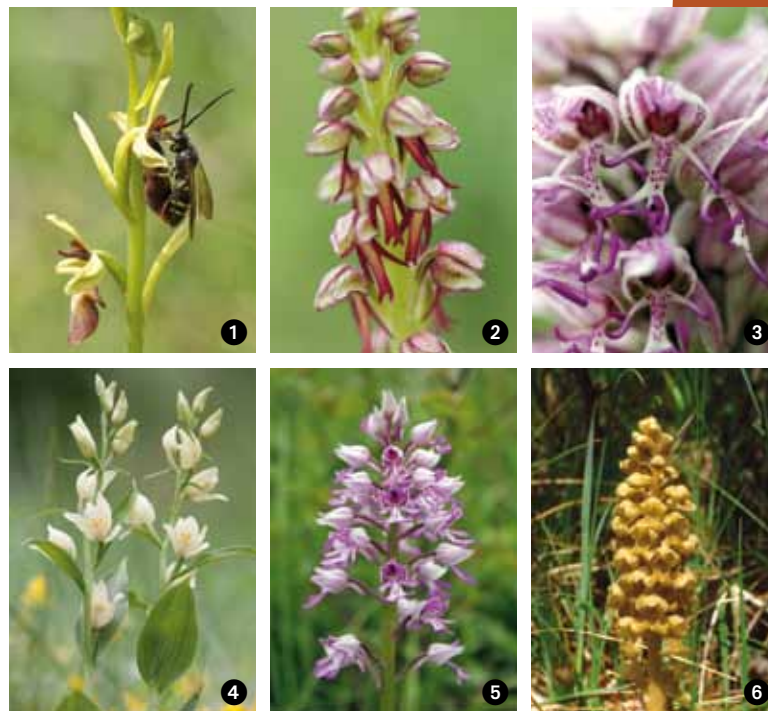

De rupsen voeden zich met de bloemen². Vervolgens vallen ze op de grond³ en verspreiden ze een geur die mieren aantrekt en hen beschermt tegen hun agressiviteit⁴. Ze worden door de mieren, die ze naar hun nesten overbrengen, geadopteerd en de hele winter gevoed⁵. Aan het begin van de volgende zomer veranderen ze in vlinders. De cirkel is rond. Het verdwijnen van de gastplant bedreigt het leven van de vlinder. Daarom is het noodzakelijk om de open ruimte te behouden.

Uitwisselingen met een goede visie

In het reservaat zijn er 19 soorten orchideeën te vinden. Ze groeien op arme bodem. Deze planten hebben insecten nodig om hun stuifmeel over te brengen van de ene plant naar de andere om zich voort te planten. Hiervoor hebben ze strategieën ontwikkeld om bepaalde insecten aan te trekken : het visuele lokken (de bloemblaadjes bootsen het vrouwelijke insect na) en de geur. In ruil voor het transport van het stuifmeel voedt het insect zich met de nectar die zich in de bloem bevindt.

Orchideeën onderhouden ook strikte relaties met bodemschimmels die op hun wortels groeien. Beide partijen hebben hier voordeel van : de schimmel levert water en minerale zouten uit de grond aan de plant, terwijl de orchidee suikers en vitaminen aanbiedt die de schimmel niet aanmaakt.

1 Wesp op vliegenorchis 2 Poppenorchis 3 Aapjesorchis
4 Bleek bosvogeltje 5 Soldaatje 6 Vogelnestje

Van natuursteen naar beton : het verhaal van een brug...

De brug over de Maas die de twee Givets verbindt heeft heel wat veranderingen ondergaan sinds zijn oorsprong in de XIXde eeuw. Ze is bij verschillende tussenkomsten vernield en heropgebouwd, soms voorlopig met behulp van platbodems en boten.

In 1811, Napoleon Bonaparte komt langs in Givet. Op weg naar België via Givet trof hij op een zekere dag een stukgeslagen overzetveer aan, waardoor hij enige tijd op de rechteroever van de Maas, in het kleine Givet, moest wachten. Hij was maar een boogschuit verwijderd van het fort van Charlemont op de linkeroever; duidelijk ontstemd door deze vertraging vaardigde hij het volgende decreet uit : "Er zal een brug gebouwd worden over de Maas die het kleine Givet verbindt met het grote Givet. Deze zal afgewerkt zijn in de volgende campagne."

(Uittreksel uit de memoires over Napoleon – volume 4 – Louis Antoine Fauvelet de Bourrienne)

1

2

3

4

5

6

7

1 1816 : de brug is ingehuldigd, eerste stenen brug.

2 en 3 1914 : vernieling van de brug door de Fransen om de oprukkende Duitse troepen tegen te houden. Er wordt een loopbrug met vlakbodems en later één in metaal geïnstalleerd.

4 1931 : de brug is heropgebouwd.

5 1940 : vernieling van de brug door de Fransen om de oprukkende Duitse troepen tegen te houden. Er wordt weer een loopbrug met vlakbodems geïnstalleerd door de Duitsers.

6 1944 : de Amerikanen installeren een metalen loopbrug.

7 1969 : constructie van de huidige brug.

Om er meer van te weten...

Office National des Forêts
1 rue André Dhôtel
BP 457
08098 Charleville-Mézières cedex
Tel : 03 24 33 74 40

Conservatoire d'espaces naturels
de Champagne-Ardenne
114 rue Gambetta
08400 Vouziers
Tel : 03 24 30 06 20

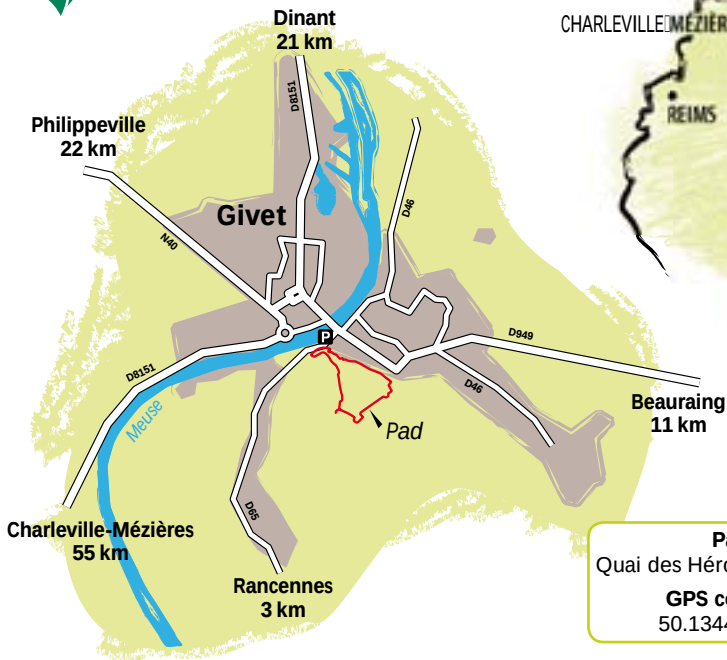
www.reserve-pointe-givet.org

Mail : rnnpointegivet@cen-champagne-ardenne.org

Nationaal natuurreserveaat POINTE DE GIVET

Parking
Quai des Héros de la Résistance
GPS coördinaten
50.134466, 4.826525

Hartelijk dank aan iedereen die meegewerkt heeft aan dit project,
in het bijzonder Patrice Bertrand voor de geschiedenis.

Ontwerp en realisatie :

CENCA (Valérie Genesseeux en Emmanuèle Savart)
CPIE du Haut-Doubs (Olivier Blanchard)

Oorsprong foto's

Jean-Michel Benoît (www.jmbenoit.fr), Olivier Blanchard,
Pascal Bourguignon/Déclic Éditions (www.decliceditions.com),
Elisabeth Gaillard, Valérie Genesseeux, Laurent Godé,
Nicolas Héltas, Jean-Brice Rougemont, Alain Sauvage, Marc Solari

Postkaart uit de privé collectie van Daniël Higuët

Vertaling Herman Fortuin en Rik Desmet

Illustraties Olivier Claudon

Grafisch ontwerp

Agence Piment Noir

Druk

Gedrukt op recyclage papier met plantaardige inkt.

Dit pad is gerealiseerd met financiële steun van :

Dit pad is mede gefinancierd door de Europese Unie.
Europa engageert zich in Champagne-Ardenne via het
Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling.

PRÉFET
DE LA RÉGION
CHAMPAGNE-ARDENNE